

nemo perfecte adipiscitur nisi metaphysicam simul calleat. Vehementer itaque falluntur, qui eandem traducunt tamquam quæ nihil in alias influat aut societati inutilem. Qua in re experientia et historia cum ratione ipsa plane consentiunt; videmus enim, scientias físicas, ac præsertim morales et políticas, cultui, perfectioni, ac naturæ metaphysicæ adamussim respondere, ita ut dum hæc scientia aut negligitur; aut erronea pronuntiat, erroribus simul scateant reliquæ scientiæ, maxime vero quæ circa societatem, religionem et hominum mores versantur.

ONTOLOGIA SEU METAPHYSICA GENERALIS

Ontologia, quæ scientia entis in genere congrue dicitur, *Metaphysica Generalis* nuncupatur etiam, quatenus disserit de notionibus transcendentalibus et universalissimis, quæ non solum inferioribus disciplinis, sed ipsi cosmologiæ ac theologiæ naturali applicantur et lumen affundunt. Quapropter hæc philosophiæ pars cum tabula generali geographica (*Mapa-Mundi*) aptissime potest comparari. Sicut enim generalis hæc tabula integrum terrarum orbem summam ac per præcipua capita continet et exhibet, tabulæ vero particulares continent et explicant minutatim hæc ipsa præcipua capita; ita etiam Ontologia entia cuncta scientifice expendit sub quadam universali ratione; scientiæ vero aliæ, ipsæque cosmologia et theologia naturalis, ad entia præfata sigillatim expendenda descendunt. Quod si, ut nunc dixi, error in metaphysicis redundat in scientias alias, potissimum id locum habet quoad Ontologiam, quæ inter ipsas metaphysicas scientias prima existit et aliarum radix et fundamentum. Ut ergo cum D. Thoma loquamur¹, «quia parvus error in principio magnus est in fine... ens autem et essentia sunt, quæ

¹ *Opus. De ente et essent. Prol.*

primo in intellectu concipiuntur, ideo primo, ne ex eorum ignorantia errare contingat, ad horum difficultatem aperiendam, dicendum est, quid nomine essentiæ et entis significetur.» Ontologiam igitur quatuor capitibus absolvemus, in quorum primo disseremus de ente in communi ejusque principiis; in secundo de entis proprietatibus; in tertio de entis causis; in quarto de præcipuis entis speciebus.

CAPUT PRIMUM

DE ENTE AC EJUSDEM PRINCIPIIS

ARTICULUS PRIMUS

De notione entis.

Prænotanda:

1.º *Ens* in communi dicitur: *id, quod habet vel potest habere esse*. Ex quo duo colliguntur: 1.^m ens dici vel denominari ab *esse*, ac proinde juxta modos et significata *essendi* esse modos et significata entis: 2.^m ens, sub communissima ratione acceptum, nec ens *actu existens*, nec ens mere *possibile*, sed utrumque simul complecti.

2.º Porro, quia ens denominatur et dicitur ab *esse*, triplicem significationem obtinet, juxta triplicem significationem *esse*, quod quandoque significat modum essendi *objective* tantum in anima cogitante, ut contingit in entibus rationis: quandoque significat nexum aut repugnantiam inter extrema propositionis, sive hæc extrema aliquid reale sint, vel secus, ut hæc: *cæcitas est malum quoddam*: quandoque significat *existentiam* realem vel ordinem ad ipsam. Ergo ens communissime acceptum dispesci debet in *ens rationis*, *ens logicum* ac *ens reale*. Hocce postremum Ontologia considerat, ipsique adaptatur entis tradita notio, qua dicitur: *id, quod habet vel potest habere esse*, etenim *esse* sumitur hic pro existentia reali et actuali.

3.º Est igitur ens veluti concretum quoddam formam, nempe, existentiam realem, et subjectum ejus, nempe, essentiam simul significans. Unde nomen ens potest quoque accipi pro essentia sola, ut si dicam: *mundus, qui a Deo potest creari diversus ab isto, est ens*: ubi *ens* pro sola essentia accipitur facitque hunc sensum: *est res, cui non repugnat esse, tuncque dicitur, ens sumi nominaliter*. Si vero essentia concipitur prout subest actuali exercitio existendi, tunc dicitur sumi per modum *participii* verbi *sum, es*. Cum ergo loquimur de ente in communi, aut ipsum de aliquo enuntiatur, accipiendum est de ente sumpto nominaliter, seu prout significat essentiam capacem quidem existentiae actualis, sed cum præcisione ab hujus exercitio. Quibus prælibatis, sit

THESIS 1.^a

Ens, si nominaliter sumitur, constituit prædicatum essentialiter rerum omnium; si vero sumatur per modum participii, non nisi de Deo essentialiter prædicatur.

Prob. 1.^a pars. Ens nominaliter sumptum significat ipsam essentiam rei, cui non repugnat habere existentiam; atqui essentia rei de re prædicatur essentialiter, quippe nihil est magis intimum ac essentialiter rei quam ipsa ejus essentia: ergo...

Prob. 2.^a pars. Quod essentialiter de aliquo prædicatur, necessario et immutabiliter ei inest, quoniam rerum essentiae sunt necessariae et omnino immutabiles; atqui necessario et immutabiliter actu existere soli Deo convenit; quippe solus Deus necessario et a se existit, omnia vero creata, ab ipso recipiunt esse, et producuntur in esse ab alio; ergo...

THESIS 2.^a

Ens nec est genus logicum, nec contrahitur ad inferiora per differentias logicas, sed per modos exprimendi realitatem et essentias rerum.

Prob. 1.^a pars. Genus logicum univoca ratione prædica-

tur de inferioribus, ita ut ratio communis per nomen genericum significata æquali modo inferioribus congruat; sic, v. gr., realitas actu significata per nomen *animal* æquali modo in homine, in leone, bove, etc., reperitur. Atque ratio entis ad inferiora non descendit secundum rationem eandem; alio quippe modo et sensu ens dicitur de Deo, qui est ipsum *esse* essentialiter, et aliter de creaturis, quæ esse ab alio recipiunt et participant; ergo ens de inferioribus univoce non prædicatur, ac proinde genus logicum non constituit.

Prob. 2.^a pars. Differentiæ proprie dictæ, quæ genus logicum contrahunt, debent esse extra conceptum seu rationem communem generis contrahendi et determinandi, sicut rationalitas, ex. c., est extra conceptum animalis, cum conceptus animalis sit omnino independens a conceptu rationalis; quin immo animal sine rationalitate existere possit. Atqui nulla differentia invenitur extra rationem et conceptum entis: siquidem, quæcumque assignetur differentia, vel est nihil, vel est aliquid reale: si primum, nequit ens contrahere aut determinare: si secundum, jam non est extra conceptum entis, sed hunc potius continet et exprimit, quia quidquid *reale* est, *ens* est; ergo...

Tertia pars ex dictis infertur. Nam si ens essentialiter includitur in omnibus naturis et realitatibus, quæcumque illæ sint, nec per differentias ullas extra ejus conceptum positas contrahi potest, necessario consequitur, ipsum eatenus ad inferiora descendere ac per illa determinari, quatenus hujusmodi naturæ inferiores *hoc* vel *illo* speciali modo exprimunt eandem communem rationem entis, quæ in omnibus necessario includitur ac de omnibus essentialiter prædicatur.

Corollaria:

Primum. Ergo ens definitioni proprie dictæ non subest. Definitio enim proprie dicta rem definitam revocat ad conceptus universaliores et simpliciores; ens autem est conceptus omnium universalissimus ac simplicissimus. Attamen, definitioni improprie dictæ subest, quatenus declarationem aliquam et explicationem terminorum suscipit.

Secundum. Ergo notio objectiva entis est maxime perspicua, et prima quoad intellectum. Siquidem, experientia ipsa teste, quisque in seipso percipit, se claram notionem entis in communi habere, ac dum objectum aliquod percipimus, statim perspicue percipimus, illud esse *ens*, quamvis simul penitus ignoremus ipsius naturam et attributa. Exinde jure merito docet D. Thomas, ens non solum esse primum cognitum ab intellectu, sed ad alias notiones præsупponi tamquam fundamentum et conditionem ipsarum. «In prima operatione (*intellectus*)¹ est aliquod primum, quod cadit in conceptione intellectus, scilicet, hoc, quod dico *ens*; nec aliquid hac operatione potest mente concipi, nisi intelligatur *ens*.»

Tertium. Ergo merito docebant Scholastici, ens analogice tantum de inferioribus prædicari. Quandoquidem, si nec genus logicum est, nec per differentias contrahi potest, ejus ratio objectiva non una et eadem est perfecta similitudine in inferioribus, de quibus prædicatur, sed una et eadem propter similitudinem tantum imperfectam, ex comparatione, respectu aut proportione aliqua. Sic, quamvis entis ratio tribuatur Deo et creaturis, ad diverso gradu et sensu id locum habet; quia Deo, quatenus est ipsum esse purum et a se existens; creaturis vero, quatenus sunt essentiae seu naturæ, quæ habent aut possunt recipere esse. Similiter, in ipsis creaturis substantia dicitur ens, quatenus est in se et per se sine dependentia et accidente; sed accidens, dum dicitur ens, ens includit dependentiam et relationem necessariam quoad substantiam. Unde et substantia definiri potest absque respectu ad accidens, at hoc nequit definiri, quin definitione ejus ingrediatur respectus et dependentia a substantia. Ergo notio subjectiva entis, dum substantiæ et accidenti tribuitur, non eadem, sed quadantenus solum similis sive analoga existit.

Quartum. Ergo notio entis est notio transcendentalis.

¹ *Metaphys.*, lib. 4.º, lect. 6.^a

Transcendentalis enim notio ea dicitur, quæ includitur in omni re. Ens autem, ex dictis, ejus est conditionis, ut reperiatur imbibitum in quavis formalitate aut gradu cujuscunque realis naturæ. Sic, ex. c., homo vere dicitur *ens*, qua *animal*, qua *rationale*, qua *substantia*, etc. Nulla enim positiva realitas in homine, aut in quavis alia natura adinveniri potest, quæ subterfugiat rationem entis.

SOLVUNTUR OBJECTIONES

Obj. 1.º Si ens esset analogum respectu Dei et creaturæ, non possemus creaturas concipere, quin prius natura conciperemus Deum, quod tamen secus accidit; ergo... Prob. ant. Eatenus ens diceretur analogum quoad Deum et creaturas, quatenus ratio entis perfecte et absolute invenitur in Deo, in creaturis vero imperfecte et cum dependentia a Deo; quod quidem pertinet ad analogiam attributionis: sed in analogis attributionis minus analogatum non concipitur, nisi prius, aut saltem simul, concipiatur majus analogatum, sicut patet in medicina, quæ non concipitur, qua *sana*, nisi prius aut simul concipiendo sanitatem animalis; ergo...

Resp. dist. ant. Non possemus concipere creaturas *sub ratione creaturæ*, quin prius, etc., conc.; quatenus entia seu præcise *sub ratione entis*, neg. Et ad prob., dist. ant. In analogis attributionis minus analogatum non concipitur, nisi prius concipiatur majus analogatum, *si minus analogatum recipiat denominationem analogam ex forma ipsi extrinseca*, conc.; *si recipiat ex forma ipsi inhærente*, neg. Quamvis creaturæ, qua tales, concipi nequeant, quin prius vel simul natura Deus cogitetur, quia nomen hocce necessariam relationem includit ad Creatorem; attamen, si creaturæ spectentur præcise quatenus *entia* sunt, mentis considerationi objici possunt cum præcisione a Deo: possum enim considerare entitatem et naturam hominis, nihil cogitans de Deo, quantumvis hominis entitas nequeat in rerum natura existere nisi præsupposita Dei existentia. Quod autem additur,

minus analogatum non concipi sine principali, hoc tantum locum habet quando minus analogatum tale denominatur per respectum ad formam vel entitatem extra ipsum existentem, prout contingit in medicina, quæ sana dicitur per respectum ad sanitatem, quæ in animali existit. Ast vero creatæ res entia denominantur, non per entitatem, quæ est in Deo, sed ratione entitatis propriæ, quæ ipsis inest; dicitur tamen res creata minus analogatum, quatenus imperfectius quam Deus suscipit rationem et realitatem entis. Ex quo infertur etiam, ens complecti utrumque genus analogiæ; *attribuionis*, quatenus creatura respectu Dei, et accidens respectu substantiæ, minus principaliter ac imperfecte rationem communem participant: *proportionis*, quatenus ratio entis omnibus interne inest, quod proprium est analogis proportionis.

Obj. 3.º Deum perfecte cognoscimus secundum rationem entis, siquidem demonstramus, Deum esse: ergo ratio entis, saltem quoad nos, eadem est quoad Deum et creaturas. Prob. cons. Deum cognoscimus per creaturas et ex creaturis, ipsi, nempe, tribuendo perfectiones, quas in his videmus; erga ratio entis, quam Deo tribuimus, eadem est cum ea, quam in creaturis detegimus.

Resp. dist. ant. Deum perfecte, etc., *quoad certitudinem cognitionis*, conc.; *quoad penetrationem ejus esse et realitatis*, neg. Similiter dist. ant. prob. Ipsi tribuendo perfectiones, quas in creaturis videmus, *ita ut concipiamus, eodem modo existere in Deo et creaturis*, neg.; *diverso gradu*, conc. Deum realiter existere, ac proinde esse *ens*, certo cognoscimus ac perfecte demonstramus; at non idcirco penetramus infinitam perfectionem, quam esse divinum continet. Scimus tamen, hujusmodi Dei *esse* perfectius existere ac infinite distare ab *esse* creato, ac proinde non univoce, sed analogice tantum cum eò convenire. Quod idem aliis perfectionibus, quæ in creaturis observantur, accommodatur. Ex perfectionibus creaturæ assurgimus quidem ad perfectiones Dei; at simul judicantes, has perfectiones, non ejusdem, sed potius diversæ rationis esse in Deo et in creaturis.

SCHOLIUM

Notum est, ontologismi adseclas sistema hocce ut plurimum superstruere, tamquam fundamentali principio, communi illi effato, quod D. Thomas tuetur, nempe: *ens esse primum cognitum ab intellectu*, ejusque notionem cunctis aliis in mente hominis præsupponi. Ex quo colligunt ontologi, Deum, qui est primum et absolutum ens, esse primum et immediatum objectum humani intellectus, ex cujus intuitionem procedit ad reliquas notiones rerum cappessendas. Ast vero hic, ut sæpe alias contingit, magnus error exurgit ac tegitur sub terminorum et idearum confusione, qua ontologi ens *commune* cum ente *absoluto* confundunt, cum tamen duo hi conceptus prorsus inter se discriminantur. Siquidem *ens commune* significat et includit notionem universalem et abstractam, quæ infinitis fere modis determinari ac contrahi potest; ast vero *ens absolutum* idem est ac ens perfectissimum perfectiones omnes, ac proinde ipsam existentiam realem, continens; quapropter ipsi repugnat contrahi et determinari per alios modos reales, tum quia omnem realitatem essendi actu continet, tum quia ut essentialiter existens, ac proinde ut singulare concipitur. Ergo cum ontologismi propugnatores ajunt, rationem humanam primo et immediate intueri *ens*, ontologismum ex hoc principio educentes et evolventes, sufficet ad integrum ædificium funditus everendum concedere, rationem humanam primo et immediate intueri *ens commune*; negare vero, eam intueri *ens absolutum*¹.

¹ Vid. *Estudios sobre la Filosofía de Santo Tomás*, lib. 2.º, cap. I et II.